Universitaire Bibliotheken Leiden

Jaarverslag 2011

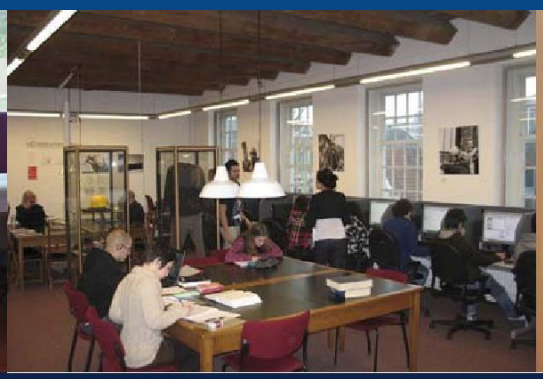

Universiteit Leiden

Partner in Kennis

In 2011 presenteerde UBL het meerjarenbeleidsplan 2011-2015 Partner in Kennis. In het plan beschrijven we in hoofdlijnen ons beeld van de noodzakelijke ontwikkeling van de wetenschappelijke informatie en bibliotheekvoorzieningen in de nabije toekomst. De details worden uitgewerkt in de jaarplannen. De informatiewereld om ons heen verandert momenteel immers zo snel en ingrijpend dat we de flexibiliteit nodig hebben om onze plannen regelmatig te evalueren en bij te sturen.

Eén ding staat vast: we willen ons ontwikkelen van een ondersteunende, faciliterende instelling tot een vanzelfsprekende samenwerkingspartner voor wetenschappelijke instituten, opleidingen en onderzoeksgroepen. We doen dit door het beschikbaar stellen, toegankelijk maken en beheren van de wetenschappelijke informatie ten behoeve van onderwijs en onderzoek. Inherent hieraan bieden we onze expertise als informatieprofessional, bijvoorbeeld door instructies in informatievaardigheden te geven en door te adviseren op het gebied van digitaal publiceren en auteursrecht.

We krijgen daarbij te maken met enorme uitdagingen door de snelle ontwikkelingen. Wetenschappelijke informatie verschijnt in steeds meer verschillende, zelfs multimediale vormen. In plaats van een boek of artikel hebben we te maken met e-books, virtuele onderzoekslaboratoria en ruwe onderzoeksdata die via nieuwe media gedeeld worden. Hoe zorg je ervoor dat deze gegevens bewaard worden, dat ze terug te vinden zijn en optimaal gebruikt kunnen worden? Welke technieken gebruik je om onderzoek te doen op massale hoeveelheden digitale informatie?
De traditionele rolverdeling auteur-uitgever-bibliotheek-gebruiker verandert. Door nieuwe media kan de auteur gemakkelijk zijn of haar wetenschappelijke werk direct met de gebruiker delen. Maar hoe weten we of de informatie betrouwbaar is? Hoe kunnen we plagiaat voorkomen?
De 24/7 mentaliteit dringt ook door in de bibliotheekwereld: studenten en onderzoekers willen altijd en overal gebruik kunnen maken van de collecties en diensten. Hoe kunnen we die wens zoveel mogelijk tegemoet komen?

In 2011 hebben we al stappen kunnen zetten om in te spelen op deze ontwikkelingen met bijvoorbeeld het aanbieden van *virtual research environments*, een nieuwe catalogus, uitbreiding van digitale collecties die online geraadpleegd kunnen worden, een herijking van de cursussen digitale informatievaar-digheden en flinke uitbreiding van de openingstij-den van de Universiteitsbibliotheek. U leest daar meer over in dit jaarverslag.

Een nieuwe catalogus in de *cloud*

In november 2011 nam UBL een nieuw zoeksy-steem in gebruik: de Catalogus. De nieuwe mogelijkheden hebben vele voordelen voor de gebruikers:

- U hoeft nog maar één systeem te raadplegen om alle soorten collecties van UBL te doorzoeken: papieren en digitale collecties, bijzondere collecties, Leidse wetenschappelijke publicaties, en online databases en e-journals waarop de Universiteit Leiden een abonnement heeft. Voorheen waren deze bronnen gescheiden in aparte zoeksystemen: de Catalogus, de Digitale Bibliotheek, het Leids Repositorium en Digital Special Collections.
- Dankzij *cloud* technologie doorzoekt het systeem ook nog eens 600 miljoen digitale artikelen en e-books, vaak op fulltext niveau. Als u nu bijvoorbeeld op auteur zoekt, krijgt u niet alleen de werken te zien van de auteur zelf, maar ook verwijzingen naar en artikelen over de auteur in publicaties van anderen.
- De nieuwe catalogus is een stuk eenvoudiger in gebruik dankzij een Google-achtige zoekbalk. Voor de geavanceerde gebruiker blijft het ook mogelijk om de zoekopdracht specifieker te definiëren.
- De resultaten zijn 'sociaal': er staan aanbevelin-gen over andere werken die gebruikers raad-pleegden naar aanleiding van een soortgelijke zoekactie.

De nieuwe Catalogus is ondergebracht in de 'cloud'. Dat betekent dat UBL de computervoorzie-ningen en dataopslag niet langer in eigen huis beheert. De uitvoering ligt bij Ex Libris, die voor haar Europese dienstverlening een datacentrum in Amsterdam heeft opgezet dat onder Europese wet-geving valt. Andere universiteiten, bibliotheken, uit-gevers en leveranciers maken gebruik van hetzelfde systeem met hun eigen informatiebronnen.

Dit promotie-filmpje van Ex Libris geeft een indruk van de mogelijkheden van het nieuwe systeem.

Bij de lancering van de Catalogus startte UBL een uitgebreid cursusrooster op verschillende locaties waarbij geïnteresseerden de fijne kneepjes van het systeem snel konden leren. Er kwamen weinig deel-nemers op af. Zou het nieuwe systeem zo makkelijk in gebruik zijn dat cursussen niet nodig lijken? UBL ontwikkelde een **online tutorial** als vervanging voor de klassikale cursus. De meeste studenten krij-gen via hun opleiding een klassikale cursus op maat aangeboden.

Mogen we aan u voorstellen: de LU-Card

In de zomer van 2011 introduceerde de Universiteit Leiden een nieuw elektronisch identiteitsbewijs voor studenten, medewerkers en gasten: de LU-Card. Deze kaart verving ook de traditionele bibliotheekpas. Iedereen met een LU-Card kan materialen lenen bij de universitaire bibliotheken en een groot aanbod aan digitale kranten, tijdschriften, boeken en andere informatiebronnen en diensten gebruiken.

Sinds 1 november hebben bezoekers aan de UB de LU-Card nodig om het gebouw binnen te komen. Eén van de redenen voor toegangscontrole is dat de UB een populaire faciliteit is, ook voor groepen die niet verbonden zijn aan de Universiteit Leiden. Daardoor kunnen in drukke periodes capaciteitsproblemen ontstaan. Met de LU-Card als toegangs-pas heeft de UBL de mogelijkheid om het aantal studieplekken voor studenten aan de Universiteit Leiden te bewaken. En daar zijn de studenten blij mee, zo laten ze horen op Twitter. Het is alleen nog wel even wennen om de pas altijd op zak te hebben, ook als ze even naar buiten lopen voor een koffie-pauze.

De UB was het eerste universitaire gebouw in Leiden waar de LU-Card als toegangspas ingevoerd werd. De introductie was meteen behoorlijk ingrijpend voor de bezoekers: zonder LU-Card hadden ze geen toegang tot de UB en konden ze geen materialen lenen. Alleen eerstejaars studenten ontvingen de LU-Card automatisch thuis. Alle anderen moesten er zelf één aanvragen bij de universiteit en daarvan was niet iedereen op de hoogte, ondanks de uitge-breide berichtgeving. Bij de receptie van de UB konden bezoekers terecht bij een steunpunt voor de LU-Card. Dat bleek hard nodig, want de eerste weken stonden er dagelijks flinke rijen van bezoe-kers die niet naar binnen konden. De medewerkers van het steunpunt maakten 2759 LU-Cards aan, gemiddeld 20 kaarten per dag. Verder beantwoord-den ze veel vragen over de pas en zochten ze oplos-singen voor kaarten die niet werkten.

@mtavankoperen
Mark van Koperen
Goed dat er geluisterd is naar klachten, maar kunnen de poortjes van @ubleiden niet alleen gesloten zijn tijdens scholieren examens?

@RoelienSmit
Roelien Smit
@ubleiden Mijn Lu-card is net voor me gemaakt bij de balie. Er was inderdaad iets misgegaan. Was nu in 10 minuten geregeld!

@deruudster
Rooy
Zouden die types die vanavond @ubleiden zijn, er morgen ook nog in kunnen? LU-card is top! Hoop ik dan.

Verhuizen en verbouwen

De verhuizingen en verbouwingen bij verschil-lende bibliotheken blijven nog even doorgaan. UBL maakt een enorme inhaalslag om moderne faciliteiten te bieden. Er komt vaak meer kijken bij verbouwen en verhuizen dan alleen de ver-plaatsing van materiaal.

Collecties die van kleinere locaties naar de UB ver-huizen, bijvoorbeeld, gaan grotendeels van open naar gesloten opstelling. Bezoekers kunnen ze dan niet meer zelf van de plank halen, maar ontvangen de materialen op aanvraag. Het is dan essentieel dat deze collecties goed terug te vinden zijn in de Cata-logus, maar het komt voor dat ze nog helemaal niet opgenomen zijn in het systeem.

Een verhuizing of verbouwing is ook een uitste-kende gelegenheid om weer eens kritisch te kijken naar de collecties: Is het aanbod nog actueel? Kan een deel beter digitaal aangeboden worden? UBL neemt zulke beslissingen op basis van collectievor-mingsprofielen die in overleg met de faculteiten afgestemd zijn op onderzoek en onderwijs aan de universiteit.

- De collecties van Bibliotheek Kern en East Asian Library worden ingevoerd in de Catalogus in verband met verhuizing naar de UB in respec-tievelijk 2010 en 2015.
- Met de verbouwing staat de Bibliotheek Wis-kunde en Informatica een deel van haar ruimte af aan het Lorentz Center. De bibliotheek saneerde de collectie papieren tijdschriften die elektronisch beschikbaar zijn om de vermindering van oppervlakte te compenseren.
- UBL werkte nauw samen met de relevante opleidingen om de referentiecollecties op de 1ste verdieping van de UB te saneren en actuali-seren in voorbereiding op de voorgenomen her-inrichting van de studiezalen.
- UBL bereidt zich voor op een nieuw plaatsings-systeem volgens de Library of Congress Classifi-cation. Dit systeem vervangt de verscheiden sys-temen die nu gehanteerd worden, om te beginnen in de vernieuwde studiezalen van de UB en voor de bescheiden referentiecollectie in de in 2012 te openen nieuwe bibliotheek van de Campus Den Haag.
- Het ontwerp voor de herinrichting van de stu-diezalen en handbibliotheken in de UB kreeg groen licht: de verbouwing kan in 2012 begin-nen.

Erwin Olaf: Leidens Ontzet

Het Leidens Ontzet is vanaf de 16e eeuw tot en met ver in de 19e eeuw in diverse historiestukken verbeeld. De Universitaire Bibliotheken Lei-den en het Museum De Lakenhal bliezen deze traditie nieuw leven in.

Zij vroegen internationaal gerenommeerd fotograaf Erwin Olaf om de vrijheidsstrijd opnieuw in beeld te brengen en te interpreteren met behulp van 21e eeuwse fototechnieken. Olaf liet zich inspireren door bestaande schilderijen en nieuwe wetenschap-pelijke gegevens over de beleving van 3 oktober. Tientallen modellen, acteurs en 'gewone mensen' uit Leiden stonden model. De Pieterskerk was het decor.

Het **resultaat** is een fotografisch historiestuk dat permanent in de vaste opstelling van Museum De Lakenhal hangt, plus negen foto's die in de bijzondere collecties van de universiteit zijn ondergebracht: het historiestuk op kleiner formaat, zes portretten en twee stillevens. Museum De Lakenhal liet de hele uitwerking van de opdracht verfilmen en publiceerde deze **'making of' op YouTube**.

De tentoonstellingen in Museum De Lakenhal en de Universiteitsbibliotheek haalden de voorpagina van de landelijke kranten en waren een succes bij het grote publiek.

Van klassikale naar digitale cursussen en rondleidingen

In 2011 is het pakket cursussen voor informatievaardigheden drastisch vernieuwd: eenvoudige introducties en rondleidingen zijn vervangen door digitale varianten, die aangeboden worden op de bibliothekenwebsite.

De nadruk van de cursussen ligt nu op diepgang en daar lijkt ook behoefte aan te zijn: ondanks de accentverschuiving bij informatievaardigheden werden nog evenveel cursussen gegeven als in 2010, maar met 2,5% meer deelnemers in 2011. UBL krijgt een gemiddeld rapportcijfer 8 voor de instructies tegenover een 7 in 2010. De tevredenheid wordt onafhankelijk gemeten door het ICLON, het Interfacultair Centrum voor Lerarenopleiding, Onderwijsontwikkeling en Nascholing.

Rondleidingen in de bibliotheken zijn vervangen door onderstaande korte filmpjes die elk tenminste 700 keer bekeken zijn.

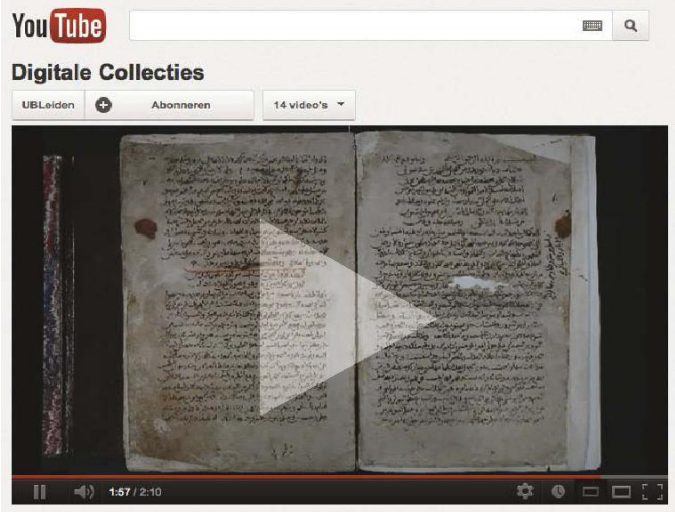

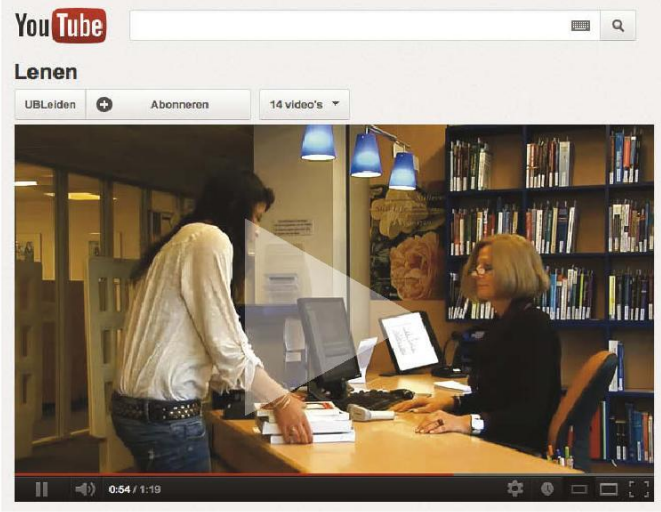

Het brede publiek maakt kennis met onze collecties

Aan de hand van tentoonstellingen maakt de UBL vooral bijzondere collecties zichtbaar en toegankelijk voor een breed publiek. De UBL zoekt hiervoor samenwerking met weten-schappers van de universiteit en Leidse instel-lingen, zoals de musea. Studenten werkten mee aan de voorbereidingen in de vorm van een stage.

- 750 abonnees ontvingen 18 **Snapshots**. Via deze e-maildienst presenteren we bijzondere collecties digitaal aan een breed publiek in de vorm van een mooi verhaal en een aantrekkelijke afbeelding. De ontvanger kan klikken op een link in de Snapshot voor meer informatie of een grotere afbeelding in Digital Special Collections.
- In 2011 hielden UBL medewerkers 117 lezingen, workshops en demonstraties om de collecties te presenteren aan een breed geïnteresseerd publiek op congressen en andere bijeenkomsten.
- In 2011 haalde UBL 1,5 keer zo vaak de pers als in 2010, mede dankzij het succes van de foto-opdracht en tentoonstelling met Erwin Olaf.

Naast tentoonstellingen in eigen huis zijn er regelmatig stukken uit de bijzondere collecties te zien bij tentoonstellingen elders in Leiden, in Nederland en in het buitenland. De vijf belangrijkste bruiklenen in 2011 waren:

- Het enig compleet bewaard gebleven handschrift van de Jeruzalem Talmoed in *Jodendom. Een wereld vol verhalen* in De Nieuwe Kerk te Amsterdam.
- De tekening *The adoration of the kings* van Abraham Bloemaert in *Het Bloemaert effect! Kleur in de Gouden Eeuw* in Centraal Museum Utrecht.
- Maar liefst 14 werken in *Rembrandt & Lucas van Leyden* en 11 werken in *Gedrukt tot Amsterdam. Amsterdamse prentmakers en -uitgevers in de Gouden Eeuw*, beide in het Rembrandthuis te Amsterdam.
- De camera van Breitner op de tentoonstelling *Breitner – Pionnier de la photographie de rue* in Parijs.
- De Leidse Aratea (Karolingisch handschrift) op *Liber Floridus. Cartografie rond 1100* in het Stadsmuseum te Gent.

Speciaal voor de brievententoonstelling Ach, schrijf mij toch. Brieven als venster op het (taal)verleden *stapten we één keer af van de standaard getypte uitnodigingsbrief aan onze relaties voor de tentoonstellingsopening: we stuurden een uitnodiging die veel weg had van een handgeschreven brief op lijntjespapier. Een aantal ontvangers kon dit zo waarderen dat ze zelf in de pen klom-men en ons een brief of ansichtkaart terugstuurden als bedankje.*

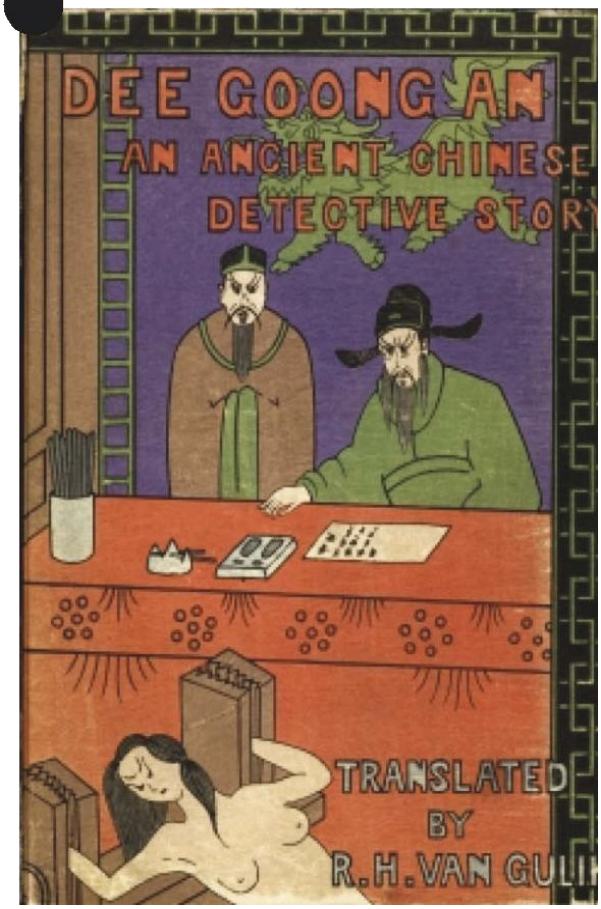

Gao Luopei. De sinoloog Robert Hans van Gulik in wetenschap en kunst

1213 bezoekers

Boek en Plaat. Europese geïllustreerde drukken uit de tijd van Lucas van Leyden

840 bezoekers

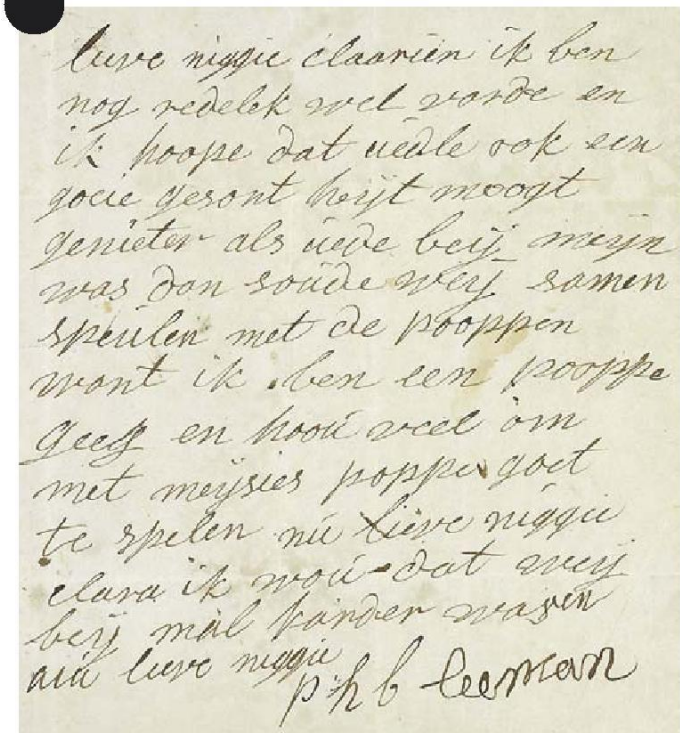

Ach, schrijf mij toch. Brieven als venster op het (taal)verleden

833 bezoekers

Erwin Olaf – Leidens Ontzet

2850 bezoekers

Tot uw dienst

- De Universiteitsbibliotheek was het hele jaar doordeweeks open tot middernacht (met uitzondering van de zomerperiode). Aan de hand van tellingen en de bezettingsgraad van de com-puterwerkplekken houden we de bezoekersaan-tallen bij. Tot een uur of 11:00 is het heerlijk rustig studeren in de UB. Om 15:00 uur is de hoogste piek: dan is gemiddeld 69% van de computerplekken bezet. 's Avonds maakt men ook goed gebruik van de UB: er zijn vaak nog 100 à 200 bezoekers tot in de late uurtjes. Na 21:00 uur is gemiddeld nog een kleine 40% van de computerwerkplekken in gebruik. Op de drukste avond in 2011 was om 22:00 uur nog 94% van de computers bezet.

- De UB komt onderzoekers van de Universiteit Leiden tegemoet die intensief gebruik willen maken van het bibliotheekmateriaal met de inrichting van een *Centrum voor Onderzoekers.* In dit centrum is een aantal werkplekken met Wi-Fi en stroompunten op reservering beschikbaar voor onbepaalde tijd. Bij elke werkplek hoort een afsluitbare kast waar onderzoekers hun bibliotheekmateriaal kunnen achterlaten voor een volgend bezoek.

- Sinds begin 2011 beschikt UBL over een eigen hoogwaardige digitale opnamestudio en getrainde medewerkers om tegen kostprijs digitale opnames te leveren van haar bijzondere collecties voor onderzoekers en andere geïnteresseerden. De opnames worden ook beschikbaar gesteld via **Digital Special Collections**.

- Begin 2011 stelde UBL een mobiele website beschikbaar in bètaversie. Bezoekers kunnen hiermee op hun mobiele telefoon snel en overzichtelijk toegang krijgen tot informatie over openingstijden, contactgegevens en nieuws. Het is ook mogelijk om via de mobiele website de Catalogus te raadplegen. De mobiele site blijft voorlopig in bètaversie beschikbaar om uit te testen wat goed werkt en hoe het gebruikt wordt. Veel pagina's van de bibliothekenwebsite zijn nog niet geschikt om er een officiële mobiele website van te kunnen maken.

- De UB mist een goede cateringfaciliteit voor haar bezoekers: een lekkere kop koffie en een vers broodje naast de automatiek. Via social media en een tekenlijst bij de automatiek is een petitie gehouden met voldoende bijval (ruim 200 personen) om het Universitair Facilitair Bedrijf ervan te overtuigen de behoefte verder te peilen: zij opent in 2012 voorlopig de deuren van het Literair Café in het Lipsius gebouw in de weekends. Ze installeert ook een tijdelijke counter in de kantine van de UB waar bezoekers in de weekends luxe koffie kunnen halen. De proefperiode moet uitwijzen of de behoefte groot genoeg is voor een permanente oplossing.

Universitaire Bibliotheken Leiden

Comment from: Sanne [Visitor]
Ik vind het een goed initiatief dat er ook in het weekend goede koffie te kopen is. Ik vind het alleen erg jammer dat er duurdere tarieven gehanteerd worden, dan haken veel mensen juist weer af...
2011-11-12 @ 15:39

Comment from: E & S [Visitor]
Yes! Either Lipsius cafe open on weekends or better coffee at the UB!
2011-11-12 @ 15:48

Comment from: Marie [Visitor]
Een Frappé caramel alsjeblieft, met new york cheesecake en een brownie
2011-11-25 @ 14:05

Algemeen Wetenschappelijke Collecties

In 2011 investeerde UBL bijna M€ 5 in wetenschappelijke informatiebronnen, in nauw overleg met faculteiten, instituten, opleidingen en onderzoekers. Bijna M€ 4 gaat inmiddels naar digitale informatiebronnen, de rest naar papieren. Een belangrijk deel (M€ 2.7) wordt besteed aan elektronische tijdschriften. Er was dit jaar financiële ruimte om de volgende extra (grote) aanwinsten te doen:

- Bibliography of Arabic Books Online, in overleg met LIAS: een online bibliografie en catalogus van werken in Arabisch schrift die gedrukt zijn vóór 1960, als aanvulling op eerder aangeschafte naslagwerken van Brill.
- Kerncollectie Filmkunde, op verzoek van de opleiding Film- & Photographic Studies: digitale bestanden van vooral avant-garde films en kunstenaarsfilms en -video's van na de Tweede Wereldoorlog, die tot de canon van zowel de film- als de kunstgeschiedenis behoren maar niet commercieel beschikbaar zijn.
- ARTstor, op verzoek van Institute for Cultural Disciplines: deze beeldbank voor de kunsten en de wetenschap is een relevante aanvulling op Digital Humanities en aangeschaft op reguliere kosten uit het budget van de Faculteit der Gees-teswetenschappen.
- Brill Archive Science and Biology Journals: tijd-schriften op het gebied van Wiskunde en Natuurwetenschappen.
- State Papers Online: online toegang tot bijna 3 miljoen Britse overheidsdocumenten ('State Papers') uit de 16e, 17e, en vroege 18e eeuw
- Oxford University Press e-books: e-books op het gebied van geesteswetenschappen, rechtsge-leerdheid en sociale wetenschappen.

Een actueel overzicht van belangrijke aanwin-sten staat online op bibliotheek.leidenuniv.nl/aanwinsten.

- **Approval Plans**

  Sinds 2009 wordt er gewerkt met approval plans. Bij deze aanschafmethode sturen leveranciers op basis van vooraf opgestelde profielen nieuwe publicaties toe die passen bij de informatiewensen voor onderwijs en onderzoek aan de Universiteit Leiden. Er is zo minder voorbereidend werk nodig om nieuwe aanschaffen per titel te selecteren en bestellen. Nieuw verschenen publicaties of boeken zijn dus sneller beschikbaar voor de gebruiker. De vakreferent ontwikkelt in samenspraak met de opleidingen de aanschafprofielen en samen stel-len zij deze geregeld bij om veranderingen in de behoeften bij onderwijs en onderzoek door te voeren.

  In 2011 gaven UBL en de Faculteit der Geesteswetenschappen vorm aan approval plans voor Nederlands, Geschiedenis, Kunst en Algemene Taalwetenschappen, Pedagogiek, Psychologie, Archeologie, Algemene Literatuurwetenschappen, Klassieke Talen, Godsdienst en Wetenschapsgeschiedenis, Rechten en Talen en Culturen van Zuid- en Zuidoost Azië.

- **E-books**

  Het beleid rond e-books is vastgelegd in een notitie die richting geeft voor de komende jaren. Zo koopt UBL voornamelijk e-books in zonder beperkingen door Digital Rights Management en wor-den de faculteiten steeds nauwer betrokken bij de uiteindelijke selectie. In 2011 is het gebruik van bijna 195.000 e-books gemonitord: (delen van) e-books werden 62.000 keer gebruikt ten opzichte van 36.000 keer in 2010. Deze explosieve groei kan deels verklaard worden door de aanschaf van een aantal populaire pakketten zoals Brill e-books (European history and Culture 2007), Oxford Scholarship Online (2010-2011) en Springer e-books Mathematics and Statistics (2005-2011). We zien echter ook dat het gebruik van de bestaande pakketten flink toeneemt.

Collectievorming Bijzondere Collecties

Voor de bijzondere collecties investeerde de UBL onder andere in de volgende aankopen:

- UBL schafte *Leaf Structures* aan van Jan Dribbels, een toonaangevende kunstenaar die nog niet in de collecties vertegenwoordigd was. Deze aanschaf dient onder meer voor gepland onder-zoek en onderwijs over conceptuele kunst in de 60er/70er jaren bij de Master Film and Photo-graphic Studies.
- De Stichting Vrienden van de Universiteitsbibliotheek Leiden steunde de aankoop van een geschilderd portret van Scaliger.
- De Vrienden van het Prentenkabinet subsidieerden de aankoop van de foto Pier, Blankenberge (2007) uit de serie Moments before the Flood van fotojournalist Carl de Keyzer (1958), in voorbereiding op de tentoonstelling *Zoet&Zout. Water en de Nederlanders* (Kunsthal Rotterdam, 11 februari-10 juni 2012).

UBL kreeg beschikking over de volgende bijzondere collecties dankzij schenkingen en bruiklenen:

- 33 etsen van de in 2008 overleden kunstenaar Cees Kortlang, met dank aan de Karin Kortlang Stichting
- De Cleveringa papieren, waaronder zijn dagboek als rector-magnificus van de Universiteit Leiden (1946/1947), met dank aan de erven.
- Een belangrijke collectie oosterse handschriften en boeken, inclusief een financiële toezegging van □2500 voor verwerking en behoud, met dank aan de Juynboll Stichting.
- De kerncollectie van fotograaf Jan van Leeuwen. De Nederlandse kunstenaar is vooral in het bui-tenland bekend, maar wilde zijn werk in een Nederlandse collectie onderbrengen.
- Boeken uit de ‘vroege’ periode van de psycholo-gie en psychiatrie (HISPY), met dank aan LUMC.
- Moderne grafiek van mw. dr. Nienke Bakker, door haarzelf aan UBL gelegateerd.
- Bruiklenen van de parochiebibliotheken van Nieuwkoop en Langeraar.
- Schenking van een collectie topografische kaarten van Sudan door prof. Thilo C. Schadeberg.
- Enkele handgetekende vestingbouwkundige stadsplattegronden uit de 17e-18e eeuw.
- Een schenking van prof.em. dr. D.E.H. de Boer bestaande uit een gravure van Lucas van Leyden (1494-1533) *Oude man met druiventros*, een onbekende kopie van Lucas van Leyden’s *Geseling* en een achttiende-eeuws Arabisch handschrift waarvan de teksten in de hele isla-mitische wereld al eeuwenlang als schoolgram-matica’s gebruikt worden.

[No title] Kortlang, Cees 1926-2008. Uit schenking van de Karin Kortlang Stichting.

Conservering en beschikbaarstelling

- Mede dankzij subsidies van Uitgeverij Brill, het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap, het Ministerie van VWS en het Leids Universiteitsfonds, met aanvulling uit regulier budget, werden onder andere 750 boeken en 16 handschriften gerestaureerd en 60 albums, 1400 foto's en 200 prenten geconserveerd uit de bijzondere collecties. De belangrijkste afgeronde projecten zijn de digitalisering van **Collectie De Jong/Pioniersfotografie uit Nederlands-Indië**, van **14.000 topografische prenten van Nederland** uit de collectie Bodel Nijenhuis (beide beschikbaar gesteld via het Geheugen van Nederland) en van **oosterse handschrif- tencollecties** van Scaliger, Raphelengius en Golius.

- In 2011 kwamen er negen nieuwe digitale collectiebeschrijvingen beschikbaar via Digital Special Collections, waaronder:
  – **Liber Amicorum H.G. van de Sande Bak- huyzen** – ter ere van de opening van de gerestaureerde Sterrewacht: een monumen-taal album met foto's van internationale astronomen en andere wetenschappers.
  – **Collectie Snouck Hurgronje** – het merendeel van de brievencollectie van Christiaan Snouck Hurgronje, deels met afbeeldingen.
  – Fotocollecties van Instituut Kern, waaronder de **collectie Vogel**: 19e- en 20e eeuwse kunst- en archeologiefoto's van vroege fotopioniers en foto's van bouwwerken, stadsgezichten, landschappen en groepsportretten uit Zuid- en Zuidoost-Azië.

- UBL bezit een van de meest waardevolle manuscripten van La Galigo, 's werelds omvangrijkste epos, geschreven in de Buginese taal en script. Op 25 mei 2011 werd het manuscript **opgenomen in UNESCO's werelderfgoedlijst** Memory of the World. Hiermee is de universele waarde van dit manuscript en zijn uitzonder-lijke betekenis voor de wereld officieel beves-tigd.

- 20 internationale gastonderzoekers deden onderzoek naar de bijzondere collecties via het Scaliger Instituut met behulp van subsidies en fellowship programmes, zoals dat van Uitgeverij Brill.

- Vrijwilligers hielpen duizenden oude drukken catalogiseren, waaronder pamfletten uit de Bibliotheca Thysiana en de Maatschappij der Nederlandse Letterkunde, parochiebibliotheken en oude drukken van het Ministerie van Justitie. Zo werkten ze een grote achterstand weg en kan het publiek deze drukken nu sneller terug vin-den en opvragen.

Tegelijk met de metamorfose van het gebouw van de Sterrewacht verzorgde UBL de restauratie en digitalisering van de archieven. Ter ere van de heropening van de Sterrewacht gaf UBL vast een voorproefje met het gedigitaliseerde fotoalbum dat Hendrik van de Sande Bakhuyzen cadeau kreeg bij zijn afscheid als hoogleraar-directeur van de Sterrewacht. Met zijn 800 foto's documenteert het de interna-tionale astronomie anno 1908.

10.000 e-books uit de 18e eeuw

De universitaire bibliotheken van Leiden en Amsterdam en de Koninklijke Bibliotheek presenteerden in 2011 **Early Dutch Books Online**. Deze databank geeft online toegang tot 10.000 boeken uit hun gezamenlijke bijzondere collecties die in de periode 1780-1800 zijn uitgegeven in Nederland. De instellingen kozen bewust voor deze schijnbaar beperkte selectie omdat vanaf die periode de meeste werken in het romeinschrift gedrukt wer-den – een schrift dat vandaag de dag nog steeds gebruikt wordt, ook op computers. De herkenbaar-heid van het romeinschrift voor beschikbare soft-ware vergrootte de kans op succesvolle digitalise-ring. Het geluk wil dat de gekozen periode ook nog ongeveer samenvalt met een interessante onder-zoeksperiode: de Bataafse Republiek. Binnen de selectie legden we, in overleg met een wetenschap-pelijke adviesraad, de nadruk op geschiedkundige, politieke, theologische en letterkundige werken.

Voor deze databank zijn over de afgelopen jaren meer dan twee miljoen pagina's gedigitaliseerd en op woordniveau doorzoekbaar gemaakt. Dit is een eerste stap in de richting van een online bibliotheek voor de humaniora, waarin moeilijk bereikbare werken beschikbaar worden gesteld voor onderwijs en onderzoek.

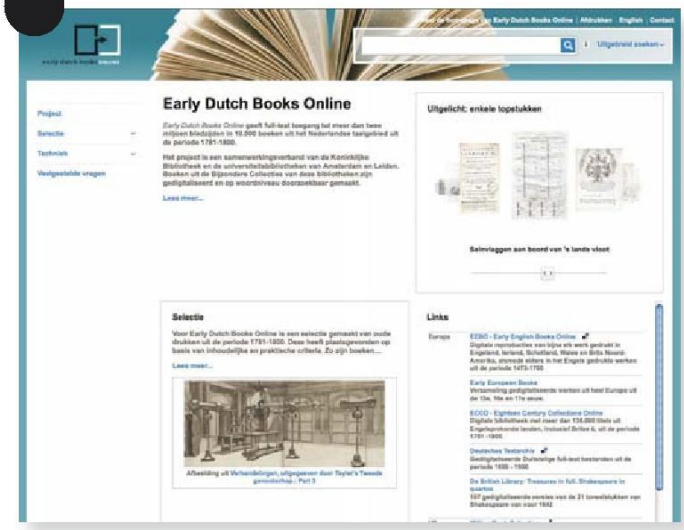

Eerste Hulp Bij e-Onderzoek

Naar aanleiding van de lancering van Early Dutch Books Online hebben de samenwerkende instellingen de praktijkgids Eerste Hulp Bij e-Onderzoek uitgegeven. In dit boekje geeft onderzoeksjournalist Ewoud Sanders praktische tips om slimmer digitale bronnen te doorzoeken en te documenteren. Alle eerstejaars studenten Geesteswetenschappen bij de Universiteit Leiden en de Universiteit van Amsterdam, maar ook bezoekers van de Koninklijke Bibliotheek kregen de publicatie gratis aangeboden uit een beperkte oplage drukwerk. Voor anderen is de **volledige tekstversie in pdf** gratis online beschikbaar via het Leids Repositorium.

De gedrukte oplage van 5000 stuks was in mum van tijd op. Er werd nog wekenlang veel naar gevraagd, waarop UBL wees op de online pdf. De pdf is van augustus tot en met december 2011 in totaal 16.561 keer gedownload.

Virtual Research Environments

Na een succesvolle pilot in 2009 werden meer Virtual Research Environments ingericht, waar onderzoeksgroepen samen kunnen werken aan (digitale) onderzoeksgegevens. De volgende vier onderzoeksgroepen maken nu gebruik van een VRE met ondersteuning van UBL:

1. *Tales of the Revolt*, geleid door prof. Judith Pollmann. Deze groep gebruikt de VRE hoofdzakelijk om te werken aan publicaties en om digitale foto's te verzamelen. Een aantal van de teksten die in de VRE tot stand zijn gekomen zijn inmid-dels gepubliceerd. De onderzoeksgroep onder-houdt via de VRE eveneens een publiekswebsite waar ze onderzoeksresultaten kan delen met vak-genoten.

Dit filmpje van SURF, die de technische kant van de VRE's ontwik-kelt, laat zien hoe de onderzoeksgroep 'Tales of the Revolt' samenwerkt via een VRE.

2. *Enemies of the State*, van prof. Beatrice de Graaf. De onderzoeksgroep onderhoudt via de VRE een nationaal netwerk van experts op het gebied van de nationale veiligheid. Voor deze doelgroep wor-den ook regelmatig symposia georganiseerd, en de papers voor deze bijeenkomsten zijn steeds via de VRE ingezameld.
3. *Extent and Organisation of the Middle-Assyrian Empire*, met hoofdonderzoeker prof. Wilfred van Soldt. Dit is een internationaal samenwerkingsver-band tussen onderzoekers in Nederland, de Ver-enigde Staten (Chicago) en Duitsland (Leipzig).
4. NWO VIDI project *Splitting and Clustering Grammatical Information (SPLITS)*, onder lei-ding van prof. Roberta d'Alessandro. Dit team gebruikt de VRE voor het verzamelen van de resultaten van het veldwerk in Zuid-Italië.

Open Access tijdschrift

In oktober kreeg **Scherptediepte** het startschot, met de lancering van het Engelstalige open access tijdschrift Depth of Field. Het netwerk biedt een forum voor onderzoek naar fotografie en media-cultuur in de Lage Landen. Het is een initiatief van de Universiteit Leiden, het Rijksmuseum Amster-dam en het Fotomuseum Antwerpen. Het tijd-schrift wordt uitgegeven door Leiden University Press en is gefinancierd door NWO.

Scriptierepositorium

In 2011 werden de eerste resultaten zichtbaar van de opzet van een **Scriptierepositorium**. Het gaat vooralsnog om een pilot met enkele opleidingen van de faculteiten Geesteswetenschappen, Sociale Wetenschappen en Archeologie. Als het Scriptiere-positorium universiteitsbreed ingevoerd wordt zullen scripties voortaan op een centrale plek te vinden zijn en zal het archief op verschillende wij-zen doorzoekbaar zijn. De universiteit en opleidin-gen profiteren van de zichtbaarheid van hun onderzoek. Studenten kunnen in het digitale archief inspiratie opdoen voor eigen onderzoek en de URL gebruiken om inzage te geven in hun onderzoeksresultaten. Tijdens de Open Access week in oktober 2011 is het Scriptierepositorium informeel gepresenteerd voor facultaire medewer-kers en studenten tijdens bijeenkomsten in de Universiteitsbibliotheek, op de Faculteit der Soci-ale Wetenschappen en op de Faculteit der Rechts-geleerdheid.

Leids Repositorium

Na een flinke groei in 2010 bleef het gebruik van het **Leids Repositorium** in 2011 stabiel. In 2011 zijn er 1490 nieuwe wetenschappelijke publicaties opgenomen in het Leids Repositorium, een mini-male daling ten opzichte van vorig jaar (-3%). Het aantal downloads bleef nagenoeg gelijk aan vorig jaar, rond de 930.000.

Bibliotheekmedewerkers blijven bij de les

Het draait allang niet meer alleen om boeken bij de bibliotheek. Ook wij hebben dagelijks te maken met de invloeden van digitalisering, Google als informatiepartner en social media. Om te voorkomen dat de ontwikkelingen aan ons voorbij razen hebben we, naast de 'gewone' opleidingsactiviteiten, naar behoefte en op maat voor elke medewerker, drie interne platforms ontwikkeld om elkaar bij de les te houden: intranet, lunchbijeenkomsten en Yammer. In 2011 heeft elk van deze platformen een flinke ontwikkeling meegemaakt.

Intranet

Op intranet plaatsen we allerlei informatie met betrekking tot het werk en de organisatie, nieuws en mededelingen, verslagen, wist-je-dat en een agenda. In 2011 is intranet ingesteld als de startpa-gina op internet voor medewerkers. In 2011 plaat-sen we samen 439 berichten op intranet, tegenover 155 in 2010.

Broodje Kennis

In 2011 organiseerde UBL elke tweede donderdag van de maand een interne lunchbijeenkomst onder de naam Broodje Kennis. De sprekers zijn meestal onze eigen collega's. Alle medewerkers mogen deze sessies bijwonen, het is niet verplicht. De onderwerpen lopen zeer uiteen, maar hebben altijd een raakvlak met ons werk. Zo organiseerden we een zeepkistdiscussie tussen voor- en tegenstanders van open access uit de bibliotheekwereld en de uitgeverswereld. Collega's lieten elkaar hun eigen gadget zien (iPad, smartphone, e-reader en dergelijke) en wisselden tips en ideeën uit voor gebruik in hun werkomgeving. We speelden ook in op actualiteit: naar aanleiding van negatieve mediaberichten over digitalisering bij bibliotheken liet een aantal collega's zien wat er eigenlijk allemaal bij komt kijken en waarom we nog niet zo ver zijn als we zouden verwachten met de hedendaagse technologie.

De Broodje Kennis bijeenkomsten worden gemiddeld door 50 van de 160 medewerkers bezocht. Dat is een hoge opkomst: niet iedereen kan komen in verband met bezetting van balies en een deel van de collega's moet van andere locaties naar de UB komen.

Yammer

Begin 2011 begon een handjevol collega's te experi-menteren met Yammer. Ieder nodigde weer andere collega's uit en het balletje ging heel snel rollen: tegen het einde van het jaar hadden 80 medewer-kers uit alle niveaus van de organisatie zich aange-meld bij Yammer. Het verschil van Yammer ten opzichte van intranet is dat het meer gebruikt wordt voor kennisdeling en discussie aan de hand van artikelen, nieuwtjes en filmpjes. Op het intranet is het namelijk nog niet mogelijk om te reageren op elkaars berichten.

Een zeepkistdiscussie over de voor- en nadelen van open access in het kader van interne kennisdeling.

Nog even de belangrijkste cijfers op rij

4 Virtual Research Environments

5 locaties

20 internationale gastonderzoekers

94 uur per week open (locatie UB)

117 lezingen, workshops en demonstraties door UBL medewerkers

173 werknemers

289 cursussen

750 abonnees ontvingen 18 Snapshots

1417 werkplekken waarvan 376 met computer

1490 nieuwe publicaties in Leids Repositorium

3945 cursusdeelnemers

5736 bezoekers voor 4 tentoonstellingen

16.000+ openingsuren (alle UBL locaties samen)

39.000+ elektronische tijdschriften

61.841 keer zijn (delen van) e-books gebruikt

65.158 vragen beantwoord via balies, telefoon en online

237.857 uitleningen

340.510 websitebezoekers

930.000 downloads in Leids Repositorium

1.000.000+ e-books

2.500.000+ geraadpleegde artikelen in e-journals

4.000.000+ zoekacties in de Catalogus

4.200.000+ boekbanden

Financieel verslag

Exploitatieoverzicht 2011	Begroting 2011 (k€)	Realisatie 2011 (k€)
Baten		
Universitaire bijdrage	11.111	11.153
Bijdrage geoormerkte projecten CvB (KvT/ VNF)	315	243
KNAW baten	14	
NWO baten		
Baten werk i.o.v. derden	660	276
Overige baten	3.581	4.131
Totale baten	**15.681**	**15.803**
Lasten		
Salarislasten inclusief sociale lasten	7.094	6.910
Inhuur personeel	35	246
Mutatie schuld vakantiedagen		11
Overige personeelslasten	516	132
Dotaties personele voorzieningen		295
Personeelslasten	*7.645*	*7.594*
Huisvestingslasten	90	150
Afschrijvingslasten	27	56
Algemene lasten	7.919	7.547
Inkomensoverdrachten		121
Financiële lasten		
Materiële lasten	*8.036*	*7.874*
Totale lasten	**15.681**	**15.468**
Exploitatieresultaat gewone bedrijfsvoering	**0**	**335**

Formatieoverzicht 2011	Begroting 2011 (fte)	Realisatie 2011 (fte)
Eigen Personeel	123,6	118,9
Totaal Personeel	**123,6**	**118,9**

Colofon

Uitgave
Universitaire Bibliotheken Leiden
Witte Singel 27, 2311 BG Leiden
Postbus 9501, 2300 RA Leiden

Secretariaat
071 527 2832
secretariaat@library.leidenuniv.nl

Website
bibliotheek.leidenuniv.nl

Fotografie
UFB Photo & Digital
Medewerkers Universitaire Bibliotheken Leiden

Vormgeving
Tra[design]

Leiden, september 2012

Organisatie van de Verenigde Naties voor Onderwijs, Wetenschap en Cultuur

La Galigo
Geplaatst op de werelderfgoedlijst van documenten sinds 2011
Geheugen van de Wereld